

องค์ความรู้ เรื่อง

เพลงนอช

นครสวรรค์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

นารา รัตนพงศ์ผาสุข

ความหมายของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นเมือง เพลงชาวบ้าน มีความหมายเดียวกันคือเพลงที่ชาวบ้านคิดขึ้นและจดจำ สืบทอดด้วยปากหรือมุขปาฐะ ร้องเล่นกันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงจนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต มีความแตกต่างไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ

ประวัติความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

เพลงพื้นบ้านในประเทศไทยมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ สมัยกรุงศรีอยุธยา มีการพบการกล่าวถึงเพลงพื้นบ้านใน บุนนาคพจนานุกรมของพระมหานาค วัดท่าทราย กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้จัดงานสมโภชพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี ในปี พ.ศ. ๒๒๙๓ - ๒๓๐๑ ได้พรรณนาถึงเพลงเทพทองรวมอยู่กับมหรสพอื่น ๆ ด้วย ดังความต่อไปนี้

๑ เทพทองคนองเฮ ชนเปรสดับสรวล
โต้ตอบก็ไปควร ประถ้อยแกล้งกัน

ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งเป็นพระราชโอรสพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้อธิบายถึงลักษณะลักษณะพระเมรุและปรากฏชื่อเพลงปรบไ้และเพลงเทพทองรวมอยู่กับการละเล่นมหรสพอีกหลายชนิดในงานพระเมรุ มีความว่า “การเล่นอีกหลายอย่างต่างๆ แลมี โขน หุ่น จั้ว ละคร สิ่งละสองโรง ละครชาตรี เทพทอง มอญรำ เพลงปรบไ้ เสภา เล่านิยายอย่างละโรง พระเมรุเอกมีการดังกล่าวมาแล้วนั้น”

สมัยธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีอัญเชิญพระแก้วมรกต ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ เมืองเวียงจันทน์ มาประดิษฐาน ณ วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้จัดงานพระราชพิธีสมโภชเฉลิมฉลองพระแก้วมรกต มีมหรสพการแสดงต่าง ๆ ซึ่งในหมายรับสั่งหลายฉบับก็ปรากฏชื่อของเพลงเทพทองและเพลงปรบไ้ไว้ด้วย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงสร้างวัดพระเชตุพนฯ มีมหรสพการแสดงต่าง ๆ มาเล่นฉลอง มีการออกชื่อเพลงปรบไ้ ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนฯ

สมัยรัชกาลที่ ๒ มีพิธีสมโภชพระเศวตกฤษณราช ซึ่งเผือกแรกได้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้จัดการละเล่นมหรสพมากมาย รวมทั้งเพลงปรบไ้ด้วย (จดหมายเหตุเรื่องรับพระเศวตกฤษณราช)

นอกจากนี้ ในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเนื้อเรื่องส่วนมากถูกแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๓ ได้กล่าวถึงเพลงปรบไ้ในตอน “โจรจันทรปล้นบ้านขุนศรีวิชัย” และตอน “ทำศพนางวันทอง” ไว้ด้วย

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๔ ผู้คนประชาชนไปถึงขุนนางชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย นิยมการละเล่นของลาว ที่เรียกว่า “แอ่วลาว” เป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกรงว่าการละเล่นดนตรีไทยเดิมจะสูญหายไปเพราะคนมานิยมแอ่วลาวกันเสียหมด จึงประกาศห้ามมิให้เล่นแอ่วลาว แล้วให้รื้อฟื้นการเล่นของไทยขึ้นมา ได้แก่ ละคร ฟ้อนรำ ปี่พาทย์ มโหรี เสภา ครึ่งท่อน ปรบไ้ สักวา เพลงไ้ป่า และเกี่ยวข้าว

สมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จถวายผ้าพระกฐินทางชลมารคเสด็จไปประทับที่บางปะอิน ในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ มีการจัดเพลงเรือมาเล่นฉลองด้วย

ในรัชสมัยนี้เกิดเพลงพื้นบ้านแบบใหม่ที่เรียกกันว่า เพลงทรงเครื่องหรือเพลงส่งเครื่อง ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือ มีการร้องอย่างเพลงฉ่อย แต่งตัวทรงเครื่องแบบลิเก เล่นเข้าเรื่องเป็นเรื่องราวต่าง ๆ นิยมเรื่องจากวรรณคดี โดยเฉพาะเรื่องขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี ลักษณะวงษ์ มีดนตรีปี่พาทย์ประกอบการเล่น

ภาพที่ ๑ เพลงทรงเครื่องคณะนางบัวผัน จันทรศรี
ที่มา : เอนก นาวิกมูล

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ พระราชโอรสในสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระนิพนธ์ “เรื่องขับร้อง” ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณวิเศษ โดยมีเนื้อความตอนหนึ่งที่อธิบายเรื่องเพลงพื้นบ้านไว้มากมาย ได้แก่ เพลงเทพทอง เพลงโสภกะไท เพลงปรบไก่ เพลงเรือ เพลงครึ่งท่อน เพลงผ้าป่า (ไก่อ่า) เพลงฉ่อย เพลงโคราช เพลงหน้าเอยหรือยิ้มเอย เพลงดง เพลงโนเนโนนาต เพลงเกี่ยวข้าว เพลงสงลำพวน เพลงซ้ำเจ้าหงส์ และเพลงกระบอก (ขอทาน) นับว่าเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีค่าอย่างยิ่ง

สมัยรัชกาลที่ ๖ การบันทึกเสียงเริ่มแพร่หลายในประเทศไทยมากขึ้นเนื่องจากชาวต่างชาติได้นำวิทยากรนี้เข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้มีการบันทึกแผ่นเสียง เพลงไทยเดิม เพลงสากล รวมทั้งเพลงพื้นบ้านไว้มากมาย อีกทั้ง โรงพิมพ์โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ วัดเกาะ ได้นำบทเพลงพื้นบ้านออกมาพิมพ์เป็นหนังสือออกจำหน่ายไว้หลายชุด แต่ปัจจุบันยังคงเหลือแผ่นเสียงและต้นฉบับหนังสือที่มีสภาพดีอยู่ไม่มากนัก

ภาพที่ ๒ แผ่นเสียงเพลงเพลงฉ่อย สมัยรัชกาลที่ ๕
ที่มา : รุ่งลิขิต ไทรนิมนวล

ภาพที่ ๓ หนังสือเพลงขอทาน โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ วัดเกาะ
ที่มา : สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ เกิดวิกฤตสงครามโลกครั้งที่ ๒ รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑ - พ.ศ. ๒๔๘๗) ได้มีนโยบายสร้างชาติเพื่อจัดระเบียบการดำเนินชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบอารยประเทศ จึงออกคำสั่งข้อบังคับต่าง ๆ และยังมีมอบให้กรมศิลปากรปรับปรุงทำรำในเพลงรำไทของชาวบ้านให้เป็นทำรำมาตรฐานงดงามตามแบบนาฏศิลป์ไทย เรียกว่า “รำวงมาตรฐาน”

ภาพที่ ๔ เพลงรำไท ตำบลเขาทอง จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : เพียว พันธุ์เขตการณ์

ภาพที่ ๕ เพลงรำวงมาตรฐาน กรมศิลปากร
ที่มา : กรมศิลปากร

ในปัจจุบันนี้เพลงพื้นบ้านจำนวนมากน้อยได้สูญหายไปกับพ่อเพลงแม่เพลงที่ล่วงลับไปแล้ว แต่อย่างไรก็ดียังมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายแห่ง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ฯลฯ เล็งเห็นความสำคัญของเพลงพื้นบ้าน จัดให้มีการบันทึกเสียงและวีดิโออนุรักษ์การร้องเล่นแบบเก่าเอาไว้ อีกทั้งยังจัดกิจกรรมเชิญศิลปินพื้นบ้านมาถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านให้แก่เยาวชนให้สามารถสืบสานและสร้างสรรค์ให้คงอยู่เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติสืบไป

ภาพที่ ๖ การแสดงเพลงอีแซว คณะแม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ จัดโดยศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ

ภาพที่ ๗ ค่ายเพาะกล้าพันธุ์เก่งเพลงพื้นบ้าน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม
ที่มา : จิราภรณ์ บุญจันทร์

ลักษณะของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ชาวบ้านคิดขึ้นร้องในวัตถุประสงค์ที่ต่างกันไป มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. มีความเรียบง่าย เพราะชาวบ้านเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา จึงมีเนื้อหาที่สั้นและง่าย ไม่นิยมถ้อยคำที่วิจิตรงดงามมากนัก ฟังแล้วเข้าใจได้ทันที มักจะร้องปากเปล่าหรือมีอุปกรณ์ประกอบจังหวะง่าย ๆ เช่น ฉิ่ง กรับ กลอง มาช่วย อีกทั้งบรรยากาศในการเล่นเป็นธรรมชาติ เช่น เพลงเรือพายเรือเล่นกลางแม่น้ำลำคลอง เพลงนาเล่นกลางทุ่งนา เพลงฉ่อยเล่นกลางบ้าน เพลงพิชฐานเล่นในโบสถ์

๒. เน้นความสนุกสนานเป็นหลัก การใช้คำสองแง่สองง่าม ให้ผู้ฟังตีความแล้วเกิดอารมณ์ตลกขบขัน การกล่าวแฉนเรื่องที่ทำให้เกิดความเศร้าหรือความทุกข์มาก ๆ

๓. สืบทอดกันด้วยวิธีมุขปาฐะ บอกเล่าจดจำต่อกันมา ไม่ทราบผู้คิดค้นต้นตอแหล่งที่มา ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร อาจเกิดความคลาดเคลื่อนและสามารถสูญหายได้ง่าย

๔. แสดงไหวพริบปฏิภาณ เพลงพื้นบ้านมักจะมีการร้องแก้กันเพื่อเอาชนะ การถามตอบเพื่อลองภูมิรู้

คุณค่าของเพลงพื้นบ้าน

คุณค่าของเพลงพื้นบ้านมีหลายด้าน ดังนี้

๑. ให้ความบันเทิง เพลงพื้นบ้านส่วนมากจะมีการร้องให้ผ่อนคลายอารมณ์ มีเนื้อหาสนุกสนาน การโต้คารมฉกฉวยระหว่างชายหญิง การแสดงไหวพริบภูมิรู้ในการร้องที่สามารถสร้างความบันเทิงได้

๒. ให้ความรู้ เพลงพื้นบ้านมักมีข้อคิดคำสอนต่าง ๆ มุ่งหมายเพื่อสอนผู้ฟังทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การถามตอบเกี่ยวกับพุทธประวัติ ปัญหาทางธรรม การเลือกคู่ครองของผู้หญิง ฯลฯ

๓. ชี้นำสังคม ชี้นำระเบียบแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม มีการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนาและประสบการณ์ของตนมาประกอบการร้อง

๔. กระจายข่าวสาร ในสมัยโบราณเพลงพื้นบ้านมีบทบาทในการกระจายข่าวสารในสังคม เช่น เพลงเรือ เพลงร่ายพรรษา เพลงรำภาข้าวสาร เพลงบอก ผู้ร้องจะมาบอกให้ทราบว่างานบุญงานเทศกาลใกล้มาถึงแล้ว จึงมาเชิญเชิญไปร่วมทำบุญกัน ต่อมาในปัจจุบันเพลงพื้นบ้านมีส่วนในการรณรงค์โครงการต่าง ๆ มากขึ้น เพราะมีทำนองการร้องที่แปลกหู เช่น ลำตัดต้านโควิด เต็มกำรำเคียวชวนไปเลือกตั้ง เพลงฉ่อยต่อต้านคอร์รัปชัน

การแบ่งเพลงพื้นบ้านตามโอกาสที่ร้อง

เพลงพื้นบ้านที่พบในประเทศไทยมีมากกว่า ๕๐ ชนิด ซึ่งบางเพลงอาจจะมีคำร้องและทำนองแตกต่างหรือคล้ายคลึงกัน สามารถแบ่งเพลงพื้นบ้านตามโอกาสที่ร้องออกเป็น เพลงหน้าน้ำ เพลงหน้าเกี่ยวข้าวและนวดข้าว เพลงหน้าสงกรานต์ และเพลงที่ร้องได้ทั่วไปไม่จำกัดเทศกาล

๑. เพลงหน้าน้ำ ช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน เป็นช่วงฤดูน้ำหลาก ชาวนาเพิ่งว่างเว้นจากการทำนาใหม่ ๆ ชาวบ้านจะเล่นเพลงในช่วงออกพรรษาในงานทำบุญทอดกฐิน – ผ้าป่า เพลงหน้าน้ำ ได้แก่ เพลงเรือ เพลงรำภาข้าวสาร และเพลงร่ายพรรษา

๒. เพลงหน้าเกี่ยวข้าวและนวดข้าว นิยมเล่นกันในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคม หลังจากน้ำลงแล้วข้าวในนา ก็จะสุกเหลืองทองอร่าม เข้าสู่ฤดูกาลเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ชาวบ้านจะขอแรงกันมาช่วยเก็บเกี่ยวและนวดข้าวเรียกว่า “ลงแขก” ระหว่างนั้นจะมีการร้องเพลงพื้นบ้านเพื่อความบันเทิงและผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย เพลงหน้าเกี่ยวข้าวและนวดข้าว ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเต็งกำ เพลงสงฟาง เพลงพานฟาง เพลงสงค่อลำพวน และเพลงซึกกระดาน

๓. เพลงหน้าสงกรานต์ ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน มาถึงช่วงเทศกาลตรุษสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ไทย ชาวบ้านได้หยุดพักผ่อนจากการทำนาแล้ว จึงรวมตัวกันไปทำบุญและเล่นเพลงพื้นบ้านเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง เพลงหน้าสงกรานต์ ได้แก่ เพลงพิชฐาน เพลงข้าเจ้าโลม เพลงพวงมาลัย เพลงรำเหย่ย เพลงรำโทน เป็นต้น

๔. เพลงที่ร้องได้ทั่วไปไม่จำกัดเทศกาล เพลงในกลุ่มนี้ถือเป็นเพลงที่ร้องเล่นโดยทั่วไป ไม่จำกัดฤดูกาลหรือเทศกาล มักเป็นเพลงร้องระดับอาชีพ ผู้ร้องต้องมีภูมิรู้ เรียกว่า “เพลงหา” เพราะส่วนมากเป็นเพลงที่มีผู้จ้างวานให้ไปเล่นแสดงตามงานมงคลต่าง ๆ เพลงที่ร้องได้ทั่วไปไม่จำกัดเทศกาล ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงปรบไก่ เป็นต้น

บรรณานุกรม

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. (๒๕๕๕). พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราช.

จตุพร ศิริสัมพันธ์. (๒๕๖๑). เพลงพื้นบ้าน ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่ม ๑๕. หน้า ๑๔๐-๑๔๘. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทย

สำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
สำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน ฯ. (๒๕๑๗). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ศิวพร

พระมหานาค วัดท่าทราย. (๒๕๐๒). บุญโณวาทคำฉันท์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร

พินิจวรรณการ, พระ. (๒๕๑๖). ลัทธิธรรมเนียม ภาคที่ ๒๕ การเล่นเพลง. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : พิชณศ.

ภิญโญ เวชโช. (๒๕๖๑). คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : สหมิตรพัฒนาการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (๒๕๔๒). เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยาสำหรับครู) หน่วยที่ ๑ - ๗.

พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยิ้ม ปันทยางกูร. (๒๕๒๓). ประชุมหมายรับสั่ง ภาคที่ 1 สมัยกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุกัญญา สัจฉายา. (๒๕๔๓). เพลงพื้นบ้านศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอนก นาวิกมูล. (๒๕๒๘). สารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. กรุงเทพฯ : พิชณศ.

_____. (๒๕๓๑). คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๕๐). เพลงนอกศตวรรษ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มติชน.

เพลงฉ่อยนครสวรรค์-ชัยนาท

บัวผัน สุพรรณยศ*
นารา รัตนพงศ์ผาสุข**

ประวัติความเป็นมาของเพลงฉ่อย

เพลงฉ่อย เป็นเพลงร้องโต้ตอบ เรียกได้หลายชื่อ ได้แก่ เพลงฉ่า (เสียงรับของลูกคู่) เพลงวง (ล้อมวงเล่น) เพลงเป่ (นายเป่พ่อเพลงชื่อดังสมัยรัชกาลที่ ๕) เพลงตะขาบ (โบราณใช้ไม้ตะขาบตีจังหวะ) หรือ เพลงทอดมัน (เสียงรับลูกคู่เอ่ชากล้ายเสียงกำลังทอดทอดมันดังฉ่าฉ่า) เพลงฉ่อยเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย พบกระจายตัวอยู่มากกว่า ๒๐ จังหวัดภาคเหนือตอนล่างลงไปถึงภาคตะวันตก ได้แก่ ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท ลพบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี กาญจนบุรี อยุธยา นครปฐม ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพฯ ราชบุรี ระยอง

เอนก นาวิกมูล (๒๕๕๐) ได้พบหลักฐานเอกสารที่กล่าวถึงเพลงฉ่อยที่เก่าแก่ที่สุดอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในบทความ “เรื่องซบร่อง” ในหนังสือวิธานพิเศษ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๒ ในพระนิพนธ์ของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตธำรงสวัสดิ์ พระราชโอรสในสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงเพลงฉ่อยไว้ว่า “ยังมีเพลงร้องตามหัวเมือง แลเข้ามาร้องในกรุงก็มีบ้าง คือเพลงฝ้ายเหนือเรียกว่าเพลงฉ่อยฉ่าเพลงตะขาบอย่าง ๑” ฝ้ายเหนือในที่นี้คือแถบภาคกลางตอนบน เช่น จังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี

เพลงฉ่อยในสมัยก่อนนั้นมีระเบียบแบบแผนหลายขั้นตอน เริ่มด้วยร้องไหว้ครู บทเกริ่น บทประและเล่นเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ปัจจุบันแบ่งออกได้เป็น ๒ ทำนองใหญ่ ๆ คือ ฉ่าเหนือ เล่นกันในจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงคณะเดียวคือ คณะโกมินทร์ – ทองใบ ส่วนฉ่ากลางหรือฉ่าใต้ เล่นกันในจังหวัดสุพรรณบุรี อยุธยา ทำนองนี้ยังคงมีผู้เล่นกันหลายคณะร่วมกับเพลงอีแซวและลำตัด

ภาพที่ ๑ ภาพการแสดงเพลงฉ่อยคณะพ่อพรหมแม่ต่วน ที่โรงเรียนสอนภาษาเอยูเอ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕
ที่มา : เอนก นาวิกมูล

* รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ และหัวหน้ากองส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ประธานชมรมรักษ์เพลงพื้นบ้าน

** นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีการศึกษา ๒๕๖๔ (เพิ่มเติมข้อมูล)

เพลงฉ่อยเป็นเพลงที่มีพัฒนาการมากที่สุด เดิมมีลักษณะเป็นการละเล่นของหนุ่มสาว ไม่มีเครื่องดนตรีมีแต่การปรบมือประกอบจังหวะ เนื้อร้องและทำนองน่าจะปรับปรุงและดัดแปลงมาจาก เพลงโคราช เพลงเรือ และเพลงปรบไก่อ สาเหตุเนื่องจากเวลาปรบมือเป็นจังหวะอย่างเพลงปรบไก่อ ร้องบทไหว้ครูและบทเกริ่นอย่างเพลงโคราช กลอนก็ใช้คล้ายกับเพลงเรือ ต่อมาเพลงฉ่อยพัฒนามาเป็นการแสดงพื้นบ้านหรือมหรสพพื้นบ้าน และพัฒนารูปแบบสู่การแสดงชั้นสูงเป็นเพลงทรงเครื่อง ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วประเทศ

เพลงฉ่อยได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องยาวนาน คณะเพลงพื้นบ้านที่แสดงเป็นอาชีพ ทั้งคณะลำตัด เช่น คณะพ่อหวังเต๊ะ หรือคณะเพลงอีแซว เช่น คณะแม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ล้วนแต่ยังคงร้องและแสดงเพลงฉ่อยอยู่เสมอมา นอกจากนี้ยังมีการบันทึกแถบเสียงและแถบบันทึกภาพการแสดง และนำเพลงฉ่อยมาดัดแปลงเป็นเพลงลูกทุ่งจำนวนมาก เช่น เพลงหนุ่มสุพรรณสาวนครปฐม ของ เมืองมนต์ สมบัติเจริญ เพลงกับข้าว เพชฌฆาต ของขวัญจิต ศรีประจันต์ เพลงลูกทุ่งชุดหมากัด ของเอกชัย ศรีวิชัย เป็นต้น

ภาพที่ ๒ เพลงฉ่อยคณะแม่แตงไทย จังหวัดนครสวรรค์

ที่มา : วิเชียร ขุนแก้วเกษงาม

แม้สภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกแห่งทุนนิยมและวัฒนธรรมต่างชาตินิยม เพลงฉ่อยก็ได้รับผลกระทบให้ลดบทบาทลงเช่นเดียวกับวัฒนธรรมไทยอื่น ๆ บางช่วงมีซบเซาบ้าง แต่เมื่อประมาณ ๔-๕ ปีที่ผ่านมา เพลงพื้นบ้านรวมทั้งเพลงฉ่อยเริ่มได้รับการฟื้นฟูจากองค์กรและสื่อมวลชน เช่น โครงการประกวดเพลงพื้นบ้าน โครงการเดินตามรอยครูเชิดชูเพลงเก่า น้อมเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโครงการเพาะกล้าพันธุ์เก่งเพลงพื้นบ้าน ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (ดำเนินงานติดต่อดังปี ๒๕๔๗- ปัจจุบัน) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ปี ๒๕๕๙-๒๕๖๐ รายการไทยมุง รายการไทยโซว้ รายการศิลปะสโมสร สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (ระหว่างปี ๒๕๕๐- ๒๕๕๕) รายการแกะกล้า ช่องเอ็มรินทร์ทีวี ปี ๒๕๖๐ ผลของการสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่องดังกล่าว ทำให้เพลงฉ่อยกลับฟื้นคืนความนิยมอีกครั้ง โดยเฉพาะมีการนำเพลงฉ่อยมาแสดงเป็นจำวอดหน้าม่าน โดยนักแสดงตลก ได้แก่ น้ำโย่ง น้ำพวงและน้ำนงค์ ในรายการคุณพระช่วย ของบริษัทเวิร์คพอยท์เอ็นเตอร์เทนเมนท์ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ และรายการจำวอดหน้าจ้อ ช่องเวิร์คพอยท์ ยิ่งทำให้เพลงฉ่อยกลับมาโด่งดังแพร่หลายในหมู่ประชาชนทุกเพศทุกวัยมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๓ เพลงฉ่อยคณะพ่อโกมินทร์ – แม่ทองใบ จังหวัดนครสวรรค์ เหลืออยู่เพียงคณะเดียว
ที่มา : สามารถ ประสงค์สุข

เพลงฉ่อยจึงเป็นเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนานและจะคงอยู่ได้ต่อไป สมกับคำกล่าวของอาจารย์เอนก นาวิกมูล ที่ว่า “เพลงฉ่อยอาจจะยังไม่ตาย ด้วยท่วงทำนองที่ง่าย กลอนง่าย และหัดร้องได้ไม่ยาก เพลงฉ่อยประทับใจคนทั้งหลายตลอดมา ...ถึงแม้ชาวเพลงรุ่นเก่าหลายคน...จะตายไปแล้วแต่เราเชื่อว่าเพลงพื้นเมืองชนิดนี้จะคงอยู่ต่อไปได้ ถ้าเราสนใจ” (๒๕๕๐ หน้า ๕๓๘)

เพลงฉ่อยเพลงฉ่าลีลาทางเหนือกับทางใต้

การร้องเพลงฉ่อยแบ่งตามท้องถิ่นของผู้ร้องและทำนองที่แตกต่างกันได้ ๒ กลุ่มหรือ ๒ ทางเพลง คือ ทางเหนือและทางใต้ ทางเหนือหมายถึงเพลงฉ่อยของท้องถิ่นแถบจังหวัดภาคกลางตอนเหนือ เช่น นครสวรรค์ อุทัยธานี พิจิตร สุโขทัยและพิษณุโลก เป็นต้น ส่วนทางใต้หมายถึงเพลงฉ่อยของท้องถิ่นแถบจังหวัดภาคกลางตอนใต้ เช่น สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรีและกรุงเทพฯ เป็นต้น การร้องเนื้อเพลง รวมทั้งการลงและการรับเพลงจะแตกต่างกัน เพลงฉ่อยทางเหนือ ร้องซ้ำกว่าทางใต้ จำนวนคำในวรรคค่อนข้างมากเหมือนเพลงอีแซว โดยเฉพาะเพลงวรรคหลังมักจะมีจำนวนคำมากถึง ๑๐ คำ

ส่วนการทำนองการร้อง เพลงฉ่อยทางเหนือจะมีการใช้คำในแต่ละวรรคมาก เน้นคำที่ไพเราะ มีสัมผัสส่ออักษร แพรวพราว เพลงฉ่อยทางเหนือจึงมีทำนองการร้องซ้ำเพื่อให้เหมาะสมกับบทร้อง ส่วนเพลงฉ่อยทางใต้จะมีการใช้คำในแต่ละวรรคน้อยกว่า จึงมีทำนองการร้องที่กระชับ ร้องง่าย จึงเหมาะสำหรับการใช้ไหวพริบคิดกลอนร้องโต้ตอบกัน

ส่วนการลงเพลงและการรับเพลง การลงเพลงฉ่อยทางใต้จะร้องทอดเสียงลงตามจังหวะแต่ทางเหนือจะทอดทำนองช้าลงมากกว่า โดยเฉพาะวรรคสุดท้าย ส่วนการรับเพลงจะแตกต่างกันด้วย ทางเหนือจะรับว่า เอ้อซา เอ เอ้อซา ฉ่า ซา ฉา ส่วนทางใต้รับว่า เอ้อซา เอ้อซา ซา ซา ฉ่า ฉา หนอยแม่

ตัวอย่างเพลงฉ่อย ทำนองทางเหนือ นายโกมินทร์ พูลเชตรกิจ จังหวัดนครสวรรค์ ร้อง

เพลงฉ่อยมีมานาน ตั้งแต่โบราณของเรา	สมัยก่อนรุ่นเก่า ไม่เหลืออยู่เป็นกาย
ไอ้รุ่นเก่าก็ตาย รุ่นใหม่มีมา	เพลงฉ่อยเอ่ซ่า มีทั้งผู้หญิงผู้ชาย
เขาก็ปรับปรุงเปลี่ยน ได้ร่ำเรียนเป็นนักร้อง	การทำงานทำนอง เข้าออกนอกใน
เราเป็นเพลงรุ่นใหม่ ยังไม่เข้าใจแนวทาง	ทั้งกลอนร้องก็คอยระวัง กลัวจะไปไม่ไหว
ไอ้รุ่นเก่าก็ตาย รุ่นใหม่เกิดมี	แต่จะดีหรือไม่ดี ผมรับรองกะเขาไม่ได้

(รับ เอ่ซ่า เอ เอี่ซ่า ซาฉ่าซา)

ตัวอย่างเพลงฉ่อย ทำนองทางใต้ นางทองอยู่ รักษาพล จังหวัดนครนายก ร้อง

จะเกริ่นไปนั้ก มันจะซักซ้า	ด้วยมันจวนเวลา ลงไป
สุริเย จะโพล้เพล้พลบค่ำ	พระสุริยาคตกต่ำ ลงไป
เสียงผู้ชายที่ไหน เขามาเรียกหา	ฉันจะไปดูหน้า จจริงให้ตาย
ใส่เสื้อมัสกรี ห่มแต่สีจำปา	ใครมาเรียกมาหา ทำไม

(รับ เอ่ซ่า ซาฉ่าซา นอยแม่)

เพลงฉ่อยเพลงฉ่าที่หลากหลายหลากหลายรสทั้งท่วงทำนองและลีลาการร้องดังกล่าวแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนในท้องถิ่นภาคกลางแถบเหนือและแถบใต้ทั้งในการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง และค่านิยมความหลากหลายของคนไทย

บทความนี้ขอกล่าวเฉพาะเพลงฉ่อยหรือเพลงฉ่าทางเหนือของคณะโกมินทร์ พูลเชตรกิจ- ทองใบ จินดา จังหวัดนครสวรรค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เพลงฉ่าทางเหนือ: คณะโกมินทร์ พูลเชตรกิจ - ทองใบ จินดา จังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์อยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างภาคกลางตอนบน ทางทิศเหนือติดกับจังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดพิจิตร ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดตากและจังหวัดอุทัยธานี ส่วนทิศใต้ติดกับจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี ด้วยเหตุที่นครสวรรค์เป็นชุมทางที่มีผู้คนจากพื้นที่ต่าง ๆ เดินทางผ่านไปมาตั้งแต่โบราณ ทำให้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานของผู้คนต่างเชื้อชาติกัน เช่น คนจีน คนมอญ และคนลาว เป็นต้น ภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมของนครสวรรค์จึงมีลักษณะผสมผสานไปด้วย อย่างไรก็ตามภาษาและวัฒนธรรมหลักของนครสวรรค์เป็นวัฒนธรรมแบบไทยภาคกลาง ทั้งนี้รวมไปถึงการละเล่นและเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ด้วย

เพลงพื้นบ้านที่พบในจังหวัดนครสวรรค์นั้นมีหลายเพลง เช่น เพลงรำโทน เพลงรำกลองยาว เพลงประกอบการเล่นเข้าผีเชยผี (ผีนางควาย ผีนางข้าง ผีนางปู้ก็ ผีนางลอบ ผีลิงลม ผีนางสาก ผีนางสุ่ม ผีอีจู้) เพลงเต็นกำรำเคียว เพลงเกี่ยวข้าว เพลงซำเจ้ามะโลม เพลงโหลกแบ่ง เพลงสังนาค เพลงพิชฐาน เพลงระบำบ้านไร่ เพลงดำนานา เพลงพวงมาลัยโล่ชิงช้า เพลงระบำวง และเพลงฉ่อย เป็นต้น ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลเพลงฉ่อย ในอำเภอลาดยาว ได้แก่ “วงโกมินทร์ พูลเชตรกิจ-แม่ทองใบ จินดา” ซึ่งมีนางทองหลอม เขตวิทย์ หรือชื่อในการแสดงว่า “ทองใบ จินดา” เป็นหัวหน้าวง

เพลงฉ่อยคณะโกมินทร์ พูลเขตรกิจ - ทองใบ จินดา มีประวัติความเป็นมายาวนานนับได้กว่า ๑๐๐ ปี กำเนิดและสืบต่อกันมาถึง ๓ รุ่นอายุคน เป็นคณะเพลงฉ่อยอาชีพที่มีชื่อเสียงมากในแถบท้องถิ่นภาคกลางตอนเหนือ กำเนิดของคณะเมื่อมีพ่อเพลงแม่เพลงฉ่อยในจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี และชัยนาท ได้รวมกันเป็นวงเพลงรับว่าจ้างทำการแสดงในงานต่าง ๆ เป็นครั้งคราว คือถ้ามีเจ้าภาพมาหาเพลงก็จะตามกันรวมเป็นวงไปเล่นครั้งหนึ่ง พ่อเพลงแม่เพลงคนสำคัญ ได้แก่ แม่แดงไทย บุญพาสุข (พื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดอุทัยธานี ภายหลังมาอยู่ที่บ้านหนองเบน ตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์) พ่อสุชิน ทวีเขตต์ (พื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดชัยนาท ภายหลังมาอยู่ที่บ้านหนองพลวง ตำบลหนองขาหย่าง อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี) พ่อเฉลิม (ไม่ทราบนามสกุล เป็นพ่อเพลงอยู่ทางอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท) และแม่ทองม้วน เหล่ารอด เป็นแม่เพลงอยู่ที่อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้แม่แดงไทยได้มาหัดเพลงให้กับลูกหลานและคนในละแวกบ้านหนองเบนและลาดยาว เมื่อมีคนมาหา ก็จะรวบรวมกันไปแสดง

นอกจากนี้ในเขตอำเภอลาดยาวยังมีพ่อเพลงแม่เพลงตั้งเป็นวงขึ้นโดยแสดงทั้งเพลงฉ่อยและเพลงทรงเครื่องที่มีปี่พาทย์ประกอบด้วย ได้แก่ “วง ส. ทองนพเก้า” ของพ่อสะอาด รงค์ทอง และแม่ทองเกลียว รงค์ทอง ซึ่งทั้งสองท่านได้ตั้งวงออกแสดง รวมถึงฝึกหัดลูกศิษย์ไว้เป็นวงอีกถึงสามชุดสามรุ่น คือ ส. ทองนพเก้า ๑ ส. ทองนพเก้า ๒ และ ส. ทองนพเก้า ๓ ต่อมาเมื่อหมดยุคของวง ส. ทองนพเก้าแล้ว ลูกสาวของพ่อสะอาด และแม่ทองเกลียว ก็ยังได้ตั้งวงเพลงออกรับงานแสดงอยู่ ชื่อว่า “วงเรณู เสียงสวรรค์” ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อวง ส. ทองนพเก้า ยุบไป พ่อแนม เพชรรัตน์ และแม่เปลื้อง เพชรรัตน์ (เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเดิมเป็นหัวหน้าวงปี่พาทย์ให้แก่วง ส. ทองนพเก้า แต่ก็มีความสามารถในการแสดงเพลงฉ่อยและเพลงทรงเครื่อง จึงได้ตั้งวงเพลงขึ้นรับงานแสดงอีกวงหนึ่ง ทายาทของท่าน บุตรสาวคือนางเพยารุ เพชรรัตน์ ซึ่งรับช่วงวงเพลงและเคยตั้งคณะ “เพยารุ เพชรรัตน์” สืบต่อมา นางเพยารุแต่งงานกับพ่อเพลงคนสำคัญชื่อ บุญชอบ พันธุ์ลาภะ (เสียชีวิตแล้ว) พ่อแนมและแม่เปลื้องฝึกลูกศิษย์ไว้หลายคน

ต่อมาเนื่องจากความนิยมถดถอยลง ประกอบกับพ่อเพลงแม่เพลงจำนวนหนึ่งออกไปมีครอบครัวและหันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ บางคนก็ย้ายไปอยู่ต่างถิ่น ทำให้วงเพลงฉ่อยต้องเลิกไป จนผู้คนเข้าใจกันว่าเพลงฉ่อยนั้นได้สูญจากนครสวรรค์ไปแล้ว จนกระทั่งเมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่แล้ว พ่อโกมินทร์ พ่อบุญถึง และแม่ทองใบ จึงได้กลับมาฟื้นฟูเพลงฉ่อยให้มีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง โดยช่วงแรกมีโอกาสได้รับการสนับสนุนให้แสดงออกอากาศทางวิทยุ พล. ปตอ. เกียกกาย กรุงเทพมหานคร ทำให้เริ่มมีคนรู้จักและได้กลับมาตั้งเป็นวงเพลงฉ่อย **คณะโกมินทร์ พูลเขตรกิจ-ทองใบ จินดา**

คณะเพลงฉ่อยโกมินทร์ พูลเขตรกิจ-ทองใบ จินดา รับงานการแสดงแทบทุกโอกาสทั้งงานของชาวบ้านและงานของหน่วยงานราชการต่าง ๆ เป็นต้นว่า งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานโกนจุก งานทำบุญร้อยวัน งานทำบุญ งานประเพณี และงานตามเทศกาลต่าง ๆ แต่จะไม่เล่นในงานแต่งงาน เนื่องจากครูบาอาจารย์ได้ห้ามเอาไว้ ซึ่งราคาในการติดต่อการแสดงนั้นจะอยู่ที่ตกลงกันเพราะบางครั้งราคาอาจจะไม่เท่ากัน ในช่วงนี้เมื่อไปแสดงก็จะมีเวทีและปี่พาทย์ไปด้วย โดยพื้นที่ที่เคยไปแสดงส่วนมากอยู่ในเขตภาคกลาง เช่น จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นต้น

เพลงที่ใช้เล่นในคณะโกมินทร์ พูลเชตรกิจ-ทองใบ จินดา เป็นเพลงฉ่อยหรือเพลงฉ่าทางเหนือ ในอดีตตั้งแต่เมื่อสมัยแม่แดงไทย นอกจากเล่นเพลงฉ่อยแบบโต้กันระหว่างพ่อเพลงแม่เพลงแล้ว ก็มีการเล่นเข้าเรื่องเป็นเพลงทรงเครื่องด้วย แต่จะเล่นเพลงฉ่อยแบบโต้กันก่อน แล้วจึงจะจับเข้าเรื่อง เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน (ตอนขุนแผนฟันม่าน ตอนขุนแผนล่องทัพ) และแก้วหน้าม้า อยู่มาภายหลังก็เริ่มเอาเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่แบบลิเกมาเล่น อย่างไรก็ตามปัจจุบันมักเล่นเฉพาะเพลงฉ่อย

ภาพที่ ๔ คณะโกมินทร์ พูลเชตรกิจ-ทองใบ จินดา แสดงที่วัดท่าจิว อำเภอบรรพตพิสัย
ที่มา: จิราภรณ์ บุญจันทร์

ขั้นตอนการแสดงเพลงฉ่อยของคณะโกมินทร์ พูลเชตรกิจ-ทองใบ จินดา จะเริ่มต้นด้วยการไหว้ครู โดยการนั่งล้อมวงกัน มีพานกำนลซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ ธูปเทียน หมาก เหล้า บุหรี่ และเงิน ๑๒ บาท เพื่อบูชาครู แล้วร้องเพลงไหว้ครู โดยผู้ชายร้องก่อน ถัดมาจึงเป็นผู้หญิงร้อง แต่บางครั้งถ้าเวลาในการแสดงมีไม่มากนักก็จะไหว้ครูแบบ “ไหว้ราบ” คือไหว้หลังเวที ไม่ต้องขึ้นไปไหว้บนเวที หลังจากที่ไหว้ครูเสร็จก็จะรำถวายมือหรือรำหน้าวง มีบทร้องและปีพาทย์รับ มีหลายทำนอง เป็นต้นว่าทำนองสร้อยสนตัด ต่อจากนั้นก็เริ่มร้องเป็นเพลงเดินกลอน (เพลงเกริ่น) โดยผู้ชายร้องก่อน ร้องกันทุกคน คนละกลอน แล้วจึงเป็นผู้หญิงร้องทุกคน คนละกลอนเช่นกัน หลังจากเพลงเดินกลอนแล้ว ก็จะขึ้นหน้าวงเป็นเพลงฉ่อยหรือเพลงฉ่า (รับเอ่อา) โดยส่วนมากร้องเป็นบทประ ซึ่งบทประนี้ก็แล้วแต่สถานการณ์ว่าจะหยิบเรื่องอะไรมาแก้กัน เช่น เกี้ยวพาราสีกัน บทประนี้พ่อเพลงแม่เพลงต้องแก้กันให้ตลก ถ้าแก้ไม่ตกโบราณท่านว่าจะไม่แล้วอกแล้วใจ ส่วนเพลงดับก็มีอยู่บ้าง เป็นเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ดับเรื่องเต่า แต่เพลงดับโดยมากมักใช้เป็นพื้นฐาน เมื่อเล่นไปก็จะมีการด้นว่าร้องแก้กัน มีการใช้การร้องสองแง่สองง่ามจนกระทั่งกลอนแดง โดยดูจากคนฟัง หากคนฟังชอบแบบ หนัก ๆ ตรง ๆ ก็จะว่ากันแรง ๆ เมื่อจะจบการแสดงก็ร้องเพลงลาเป็นเพลงสุดท้าย

เสื้อผ้าสำหรับการแสดงเพลงฉ่อยนั้นพ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนจะหามันกันเอง แต่จะเน้นให้เหมือนสมัยโบราณ คือ ผู้ชายนุ่งโจงกระเบนเสื้อลายดอกมีผ้าคาดเอว แม่เพลงก็จะใส่โจงกระเบนและเสื้อสีสันสดใส อาจใช้ผ้าที่มีความแวววาวเพื่อให้เกิดความสวยงาม ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงโบราณใช้แต่กรับ ร่วมกับการตบมือให้จังหวะเท่านั้น แต่ถ้ามีเพลงอื่น ๆ เช่น อีแซว ก็จะใช้ตะโพนด้วย และอาจมีปีพาทย์ไปด้วยเพื่อใช้รำหน้าวง และใช้เวลาเล่นเข้าเรื่อง

ภาพที่ ๔ พ่อโกมินทร์ พูลเชตรกิจ และแม่ทองใบ จินดา
ที่มา: สุรชาติพย์ ธราพร (สมหญิง ศรีประจันต์)

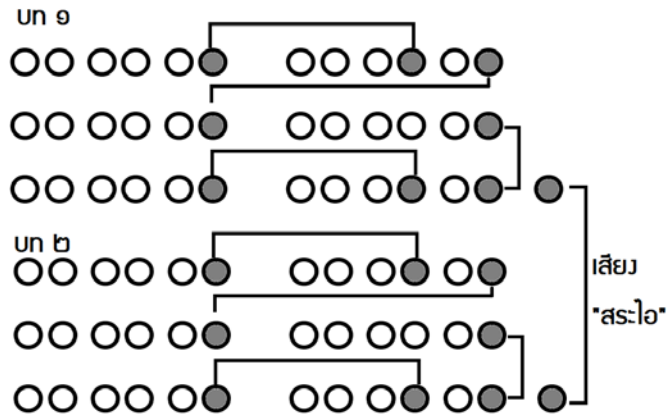
เพลงฉ่อยขณะนี้มีโอกาสได้สืบทอดและเผยแพร่ทางสถานีวิทยุ ธรรมโอสถ (เอฟเอ็ม ๘๘.๑๐๐) ของ วัดสระแก้ว ตำบลสระแก้ว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มาประมาณ ๑๐ ปีแล้ว โดยออกอากาศทุกวัน ในช่วงเวลา ๑๔.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น. เหตุที่ได้นำเพลงฉ่อยมาเผยแพร่ทางสถานีวิทยุนี้ เนื่องจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อ “พระครูนิยุตตรัตนวัฒน์” เจ้าอาวาสวัดสระแก้วได้เปิดสถานีวิทยุเพื่อทดลองออกอากาศ พ่อโกมินทร์และแม่ทองใบจึงนำวงมาราบขออนุญาตมาจัดรายการ หลวงพ่อก็สนับสนุนให้มาออกอากาศเพื่อเป็นการอนุรักษ์ ท่านพระครูนิยุตตรัตนวัฒน์นี้นับเป็นผู้สนับสนุนในการสืบทอดเพลงฉ่อยเป็นอย่างมาก

ลีลาการร้องเพลงฉ่อย

เพลงฉ่อยเป็นเพลงโต้ตอบ แบบแผนการร้องเพลงฉ่อยแต่เดิมมา มีลักษณะเป็น “เพลงโต้” คือมีการโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง มีบ้างที่ผู้ใดเป็นเพศเดียวกัน ได้แก่ ฝ่ายชายโต้กับฝ่ายชาย เช่น ผัวโต้กับชู้ ในเพลงตับชิงชู้ ฝ่ายหญิงโต้กับฝ่ายหญิง เช่น เมียน้อยโต้กับเมียหลวง ในเพลงตับตีหมากผัวหมากเมีย หรือเพลงที่เล่นเป็นเรื่อง เช่น ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

มีลักษณะการร้องโต้ตอบจะสลับกันร้องฝ่ายละ ๑ ลง/บท แต่ละฝ่ายมีผู้นำหรือต้นเสียงร้อง แล้วผู้เล่นอื่น ๆ เป็นลูกคู่ร้องรับและร้องกระทู้ เพื่อสร้างความสนุกสนาน หากคู่ใดเป็นชายและหญิง ปกติฝ่ายชายร้องก่อนฝ่ายหญิงจึงร้อง เข้าทำนองว่า “ชายเกี้ยว หญิงแก้” เพลงฉ่อยมีรูปแบบคำประพันธ์และทำนองแบ่งได้ ๒ ทำนอง ได้แก่ ทำนองเพลง “ต้นเพลง” หรือเพลงเกริ่น หรือเพลงกระทู้ หรือเพลงดำเนิน ซึ่งในที่นี่จะเรียกว่า “เพลงเดินกลอน” และทำนองเพลงฉ่อยที่ร้องกันอยู่ทั่วไป ซึ่งในที่นี่จะเรียกว่า “เพลงฉ่อยทำนองทั่วไป” บทเพลงที่ร้องในแต่ละทำนองจะมีรูปแบบคำประพันธ์ต่างกัน รายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. เพลงเดินกลอน มีรูปแบบคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียว กลอน ๑ บท มี ๖ วรรค แต่ละวรรค มีจำนวนคำประมาณ ๖-๘ คำ มีสัมผัสระหว่างวรรคและระหว่างบท ดังแผนผังต่อไปนี้

ฉันขอพูดสักคำ ถามแกสักข้อ
 จะบอกพ่อบอกแม่ให้เล่าแก่เขามา
 แม่เจ้าของห้องหมก แกจะตกลงไหม
 มัน...ใหม่

เดือนสิบสองจะมาขอสำหรับตัวข้า
 พร้อมกระทั่งชั้นหมากทองหมั้น
 มาพูดกับพี่เสียใหม่เสียเถิดแม่ปลาขึ้น

ฉันมารักชายหลายเล่ห์
 จะเป็นรักร้ายกันหรือรักดี
 จะมาเด็ดดอกกรักของฉันไปทิ้งเล่น

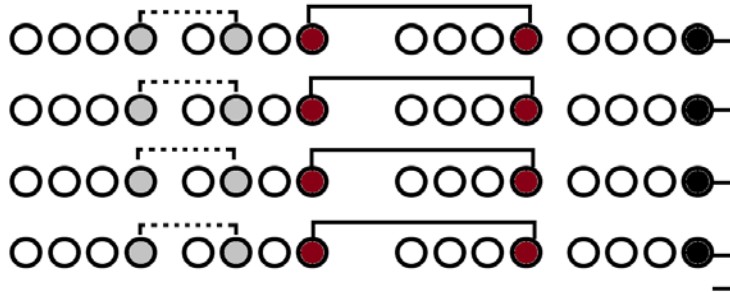
ฉันยังไม่รู้ทำเล่ห์พี่
 แต่ฉันกลัวจะหลอกให้น้องหลง
 จะทิ้งเอาไว้ให้เป็นเดนเกลื่อนตง...ไป

(วิเชียร ชุนแก้วเกษงาม สัมภาษณ์ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓)

อนึ่ง การร้องเพลงเดินกลอน ชายและหญิงจะร้องต่างกัน โดยเฉพาะการขึ้นเพลงและการรับของลูกคู่ การขึ้นเพลง โดยทั่วไปผู้ร้องฝ่ายชายมักเอื้อนเสียงยาว ๆ ว่า “เอ็ง เงอ เอ้อ เอ็ง เอี้ย..” หรือร้องสั้น ๆ ว่า “เอี้ย...” ส่วนการขึ้นเพลงของฝ่ายหญิง มีทั้งการเอื้อนเสียงยาว เช่น “เอ้อ เออ เห้อ เอี้ย...” และขึ้นสั้น ๆ ว่า “เอี้ย...” การร้องเนื้อเพลง เพลงน้อยมีทำนองหลักทำนองเดียวและมีจังหวะหยุดที่แน่นอน การร้องเนื้อเพลงนี้มีทำนองที่เหมือนกันทั้งชายและหญิง เดิมมักร้องซ้ำๆ และมีเฉพาะการตบมือเป็นจังหวะ ปัจจุบันบางคณะ เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ ใช้เครื่องดนตรีประกอบ เช่น ฉิ่งและกรับด้วย

การลงเพลงและการรับเพลง การลงเพลง ผู้ร้องจะทอดเสียงท้ายบท โดยเฉพาะสองคำสุดท้าย เพื่อให้ลูกคู่รับเพลง ลูกคู่จะร้องรับซ้ำสองวรรคสุดท้าย การรับเพลงฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะรับต่างกัน เช่น บทแรกรับแบบฝ่ายหญิงจะรับว่า “ จะมาเด็ดดอกกรักของฉันไปทิ้งเล่น ดอกกรักของฉันไปทิ้งเล่น จะทิ้งเอาไว้ให้เป็นเดนเอื้อเอี้ยเกลื่อนตงเอ็งเงอเห้อเอ้อเอ้อ เออเอี้ยไป โอ้ละซา ทิงหน่อ ระนอระนอระน้อดหน้อย ชะฉ่าซา ถ้ารับแบบฝ่ายชายจะรับสองวรรคท้ายแล้วลงว่า “เอชา ซัดซ่า ซา ฉ่า ซ่า” ขณะรับเพลงของฝ่ายหญิง ฝ่ายชายยังร้องกระทั่ง เช่น “โยน โย้น ควบ เข็บ เข็บ” ด้วย

๒. เพลงฉ่อยทำนองทั่วไป มีรูปแบบคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียว หนึ่งคำร้องมีหลายบทกลอน
บทกลอน ๑ บท มี ๔ วรรค แต่ละวรรคมีจำนวนคำประมาณ ๔-๖ คำ มีสัมผัสระหว่างวรรค ๒ จุด (ในบท)
และสัมผัสระหว่างบทที่คำสุดท้ายของแต่ละบท ดังแผนผังต่อไปนี้

เพลงฉ่อยมีมานาน ตั้งแต่โบราณของเรา สมัยก่อนรุ่นเก่า ไม่เหลืออยู่เป็นกาย
ได้ล้มหายตายจาก พลัดพรากไปเมืองผี ที่เหลือมั่งก็ยังมี แต่ก็ไม่มากไม่มาย
แต่ฉันเป็นเพลงรุ่นใหม่ ยังไม่เข้าใจแนวทาง ทั้งกลอนร้องก็คอยระวัง ฉันทกั้วจะไปไม่ไหว
แต่จะชั่วหรือดี ในวันนี้ก็จะต้องเอย ชอบไม่ชอบก็นิ่งเฉย กันเกิดพี่น้องหญิงชาย
มาร่วมกันอนุรักษ์ ปกปักของเก่า เชิดชูของของของเรา ไม่ให้ล้มละลาย เอ้อชา...
(โกมินทร์ พูลเชตรกิจ สัมภาษณ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๒)

การร้องเพลงฉ่อยทำนองทั่วไป การขึ้นเพลงของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะต่างกัน ฝ่ายชายมักเอื้อน
เสียงว่า “เอ็ง เออ เห้อ เอ๊ย..” บางทีก็ร้องสั้นๆ ว่า “เอ๊ย...” ส่วนการขึ้นเพลงของฝ่ายหญิง มีทั้งการ
เอื้อนเสียงยาว เช่น “เออ เออ เห้อ เอ๊ย...” และขึ้นสั้นๆ ว่า “เอ๊ย...” การร้องเนื้อเพลง เพลงฉ่อยทางเหนือ
มีทำนองหลักทำนองเดียว

เพลงฉ่อยทางเหนือมีรูปแบบคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียว ร้องทำนองหลักคล้ายกันกับทางใต้ มี
องค์ประกอบของการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลางที่คล้ายคลึงกัน เช่น ฉากและเครื่องแต่งกาย เพลงประเภท
ทำนองเพลงเกริ่นหรือต้นเพลงแบบเพลงฉ่อยโบราณ ทั้งสองท้องถิ่นจะมีรูปแบบคำประพันธ์และทำนองการร้อง
เหมือนกัน แต่เพลงประเภททำนองทั่วไปจะต่างกันทั้งคำประพันธ์และทำนองการร้อง คือกลอนเพลงฉ่อยทาง
เหนือมีจำนวนคำในวรรคหลังมากกว่าและลีลาการร้องเนื้อเพลงก็ซ้ำกว่า โดยเฉพาะตอนลงเพลงจะร้องทอด
ทำนองมากกว่าทางใต้ การขึ้นเพลงและการรับเพลงก็ต่างกัน ดนตรีประกอบก็แตกต่างกัน เพลงฉ่อยทางเหนือ
ใช้การตบมือและกรับ ทางใต้ใช้ตะโพน ฉิ่งและกรับ

.....

บรรณานุกรม

- โกมินทร์ พูลเชตรกิจ, ทองหลอม เขตวิทย์, บุญถึง ต่ายจันทร์, เพยาร์ พันธุ์ลาภะ และวิเชียร ชุนแก้วเกษงาม
สัมภาษณ์ ๒ มกราคม ๒๕๖๐ งานฝังลูกนิมิตพระอุโบสถวัดห้วยดุก ตำบลหนองโพ อำเภอตากลี
จังหวัดนครสวรรค์
- คณะโกมินทร์ พูลเชตรกิจ-ทองใบ จินดา การแต่งงานฝังลูกนิมิตพระอุโบสถวัดห้วยดุก ตำบลหนองโพ
อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๖๐
- ทองหลอม เขตวิทย์ สัมภาษณ์ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๗ วัดสระแก้ว ตำบลสระแก้ว อำเภอลาดยาว จังหวัด
นครสวรรค์
- บัวผัน สุพรรณยศและคณะ.๒๕๕๘. **รายงานวิจัยเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริม
วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- เพยาร์ พันธุ์ลาภะและทองหลอม เขตวิทย์ สัมภาษณ์ ๓ มกราคม ๒๕๖๐ ณ บ้านเลขที่ ๓๓๒/๑ ตำบล
ลาดยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
- สุกัญญา สุขฉายา. “ **เพลงปฏิพากย์ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์.**” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๒๓.
- เอนก นาวิกมูล. **เพลงนอกศตวรรษ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๐.

การร้อง การแสดงและการแต่งเพลงน้อย

พ่อโกมินทร์ พูลเชตรักกิจและคณะ

เพลงเดินกลอน

เอ็งเออ เอ่อเออเอ็งเอี้ย

ช. ๑ ฉันทน์ขอดสูดสูดคำ ถามแกสั๊กซ้อ
จะบอกพ่อบอกแม่ ให้เค้าแก่เขามา
อีแม่เจ้าของท้อหมก แม่จะตกลงไหม

เดือนสิบสองจะมาขอ สำหรับตัวข้า
พร้อมกระทั่งขันหมาก ทองหมั้น
พูดกับพี่เสียใหม่ เกิดแม่ปลาขึ้นมัน...ใหม่

ญ. ๑ ถ้าพี่รักน้อง จริงหนอ
ให้ไปพูดจา พี่เอี้ยว่าขาน
น้องจะไม่ขึ้น ไม่ขัด

ให้พี่ไปขอ ที่บ้าน
ตามระเบียบโบราณ เขามี
สายน้องจะไม่ตัด ไม่ตรี...ใจ

ช. ๒ โอ้แม่ดอกพิกุล ของพี่งามเกิน
เมื่อลมโชยผ่านต้น หล่นอยู่เกลื่อนกลาด
ครั้นจะเก็บร้อยพวง เอาไปใส่ในพาน

แม่ช่างหอมเพลิดเพลิน ไปเสียเมื่อลมพัด
แม่ช่างมาส่งกลิ่น หอมอยู่กรุ่นกรุ่น
มันก็ยังไมหอมปาน ไปเหมือนดั่งแก้มแม่คุณ...ได้

ญ. ๒ น้องเป็นสาว น้อย ๆ
ชายเห็น ชายนึกมาวอน
มาสารวอน อ้อนขอ

ก็เปรียบเหมือนอย่างอ้อย ลำอ่อน
บอกว่าอ้อยน้องยัง ไม่หวาน
จะทำให้น้องเกิดข้อ รำคาญ...ใจ

ช.๓ อยากจะหาคนรัก ไว้ทักทาย
จังหวัดเมืองไทย มีอยู่หลายที่
โอ้แม่หวานกินตาย โอ้แม่ไผ่ทิ้งผ่อง

แต่ยังหาไม่ได้ สักที
ฉันก็เคยไปเที่ยว มาหลายถิ่น
ที่เดินทางตามน้อง มาจนทั่วธานี...ไทย

ญ. ๓ พิศดู* ลำคอ
รูปพี่ช่างสวย สุดแสน
ฉันทึยวมารอบ ขอบธานี

หมดไปทั้งข้อ ลำแขน
คล้ายคล้ายเหมือนอย่างพระ อิศวร
มาเจอพ่อคุณหน้าสี นवलนวล...ไย

*พิศดู อ่านว่า พิต-สะ-ดู

(โกมินทร์ พูลเชตรักกิจ – วิเชียร ชุนแก้วเกษงาม – ทองหลอม เขตวิทย์)

เพลงออกตัว

สิบนิ้วอบนบ ขอเคารพท่านที่รัก
ก่อนอื่นที่ฉันจะเอ่ย ขอเฉลยบอกให้รู้
หัดร้องไม่กี่วัน ตัวฉันคอยระวัง
พอโกมินทร์ท่านมุ่งหมาย ทั้งหญิงชายที่มา
ผมจะไม่ลืมบุญคุณ จะเทิดทูนไว้เหนือเกล้า

ฉันมาด้วยใจสมัคร เพราะเป็นเพลงหัดใหม่
ต้องระลึกนึกถึงครู ไปด้วยความรักใคร่
ครูท่านสอนวอนสั่ง จะมีชีวิตที่แจ่มใส
ให้เชี่ยวชาญเพลงกล้า สอนลูกศิษย์ตั้งไกล
และเทิดทูนไปจนเท่า วันตาย เอ้อชา..
(โกมินทร์ พูลเชตรกิจ)

เพลงออกตัว

ก่อนจะกล่าวเป็นกลอน ลูกนิกย๋อนถึงครู
ศิลปินพ่อแม่ ที่เก่าแก่ล่วงลับ
ครูเพลงพื้นบ้าน ท่านสืบสานกันมา
ขออำนาจคุณครู ลงมาอยู่ปกเกล้า
ให้ชั้นคล่องคล่อง เหมือนทำนองของครู

ที่สั่งสอนความรู้ ในเรื่องเพลงกลอนไร
ลูกขอน้อมคำนับ ไม่ว่าไปที่ไหน
ยกมือขึ้นบูชา ขอให้ลูกมีชัย
อย่าให้ลูกโง่เขลา ร้องได้คมคาย
ให้ถูกใจคนดู กันไม่ว่าผู้ใด เอ้อชา..
(นารา รัตนพงศ์ผาสุข)

เพลงออกตัว

เพลงฉ่อยมีมานาน ตั้งแต่โบราณของเรา
ได้ล้มหายตายจาก พลัดพรากไปเมืองผี
แต่ฉันเป็นเพลงรุ่นใหม่ ยังไม่เข้าใจแนวทาง
แต่จะชั่วหรือดี ในวันนี้ก็ต้องเอ่ย
มาร่วมกันอนุรักษ์ ปกป้องของเก่า

สมัยก่อนรุ่นเก่า ไม่เหลื่ออยู่เป็นกาย
ที่เหลื่อมั่งก็ยังมี แต่ก็ไม่มากไม่มาย
ทั้งกลอนร้องก็คอยระวัง ฉันกลัวจะไปไม่ไหว
ชอบไม่ชอบก็นิ่งเฉย กันเถิดพี่น้องหญิงชาย
เชิดชูของของของเรา ไม่ให้ล้มละลาย เอ้อชา..
(โกมินทร์ พูลเชตรกิจ)

เพลงออกตัว

เพลงฉ่อยร้องฉ่า มาร้องว่ากล่าวขาน
ลุงป่าต่าปู่ ได้อุ้มชูทางศิลป์
ไม่ให้สูญตระกูลเก่า ยังแตกเหง้าเกิดหน่อ
หน่อใหม่ไม่ให้เสีย ไม่ให้เรี่ยตกลั่น
ให้รู้จักทั่วถิ่น ศิลปินไม่สิ้นสูญ

มาร้องเล่นเป็นตำนาน มาตั้งแต่ครั้ง ไหนๆ
เก็บไว้ไม่ให้สิ้น สืบตระกูลเชื้อสาย
ถึงจะหมดต้นตอ หน่อใหม่ไม่ตาย
ตำราครูอยู่ทน สืบสานเพลงไทย
ไม่ละเมียดเทิดทูน ภูมิปัญญาของคนไทย เอ้อชา..
(ทองหลอม เขตวิทย์)

เพลงฉ่อย บทประ ตับริก

ช. ๑ แม่อำมรงค์วงน้อย แลดูพลอยระยับ ดุสุกาวาวาบับ ยิ่งกว่าดวงใส
 ดารากรงามเกิน สรรเสริญสวยสด แม่จันทร์วงทรงกลด อยู่บนพื้นไกล
 ยังไม่สว่างกลางวง เหมือนอำมรงค์นารี ข่างสวยเด็ดงามดี มั่นนารักอยากได้
 ให้ลองมาสวมนิ้วชี้ นิ้วพี่ตู่สักหน่อย เสียแรงพี่ชู้นิ้วคอย จะเลยไปสวมนิ้วใคร เอ้อชา
 (โกมินทร์ พูลเชตรกิจ)

ญ. ๑ ธรรมชาติดอกไม้ มันไม่หายกลิ่นหอม ภูรินบินตอม ทั้งฝูงมดก็ชอบไต่
 มันทั้งโลมทั้งเลีย พวกเหล่าภูริน มันชอบเก็บดอกกิน เอาเกสรไปเลี้ยงกาย
 คลึงเกล้าเฝ้าคั่น โลมเล่นเสียจนรา เกสรหมดก็ยังมีมา บินเอาไปอีกใหม่
 พอกลับล่อนเกสรร่วง ว่าหมดหวังกลับบินห่าง ทั้งเลยไม่คืนหลัง หมดความอาลัย
 พอสิ้นสดหมดสี ก็บินหนีกันไปสิ้น ไอ้เหล่าร้ายภูริน จะเชื่อใจกันได้อย่างไร เอ้อชา
 (พเยาว์ พันธุ์ลาภะ)

ช. ๒ เอ็งจะหวังไว้ทำไม อีเต่าในตัวน้อย มันไม่มีร่องมีรอย กันที่ตรงแห่งไร
 เพราะมันเป็นของเคยชิน เหมือนเอาหินขว้างน้ำ มันไม่ชอกไม่ช้ำ ที่จะเป็นเช่นเดนชาย
 เหมือนเอาอิฐขว้างขี้ ลงไปในน้ำมีแหน มันไม่มีบาดมีแผล ถึงกับต้องทาไฟร
 มันไม่ฉีกดังแควก มันไม่แตกดังควาก อุปมาเหมือนนาก ไอ้ที่แหกไซ
 ถึงโดยว่ามันจะคราก ไปเหมือนอย่างปากบั้งก็ เอาลูกเบญกานี ทาเสียแล้วก็แน่นใน ฯ
 (โกมินทร์ พูลเชตรกิจ)

ญ. ๒ เอ็งเป็นลูกผู้ชาย มุ่งหมายกันเข้ามา อยากจะมีภรรยา ยกเป็นข้อใหญ่
 มันก็ไม่ยากอะไร เลี้ยงเขาได้มันก็ดี ลูกเมียคิดจะมี มันก็คงสมหมาย
 ถ้าเลี้ยงเขาไม่ได้ ให้พักไว้ฟังว่า ต่อไปภายหน้า มันจะไปสุขที่ไหน
 ถ้ารับรองกันว่าสุข แพงหรือถูกไม่ขอถาม จะทำไมฉันก็ทำ จะยอมเป็นเมียสุดท้าย
 ถ้ามันไม่สุขงามตา ไม่อยากเอามาเช็ดตีน ข้าไว้ก่อนไม่ได้กิน ฉันกลัวจะไม่สุขกาย ฯ
 (พเยาว์ พันธุ์ลาภะ)

ช. ๓ ได้ร่วมเรียงเคียงไหล่ พี่ไม่ไกลเกรง
ฉันรับรองว่าจะไม่หลบ ถ้าหากได้พบความรัก
ถ้าผีไม่ฆ่าทำไมชั่ว เอ็งไม่ต้องกลัวรักช้า
ทุกคำคืนอยู่ชื่นชิต สมานมิตรกันอยู่บนเกาะ
ไม่หลบลิ้นหีเร่ เทียวหาเรื่องไกล
จะอยู่รวมร่วมหลัก ไปกว่าชีวิตจะบรรลัย
รักฉันนี้ไม่หนีหน้า จะทิ้งน้องไปทางไหน
ผัวก็เหมาะเมียก็เหมาะ จะไปทิ้งกันทำไม ฯ
(โกมินทร์ พูลเขตรกิจ)

ญ. ๓ มันแน่จริงแล้วหรือไร มันแน่ใจแล้วหรือเรา
คำพูดของคน มันสับสนเสกสรร
เขารู้ใส่ในเสีย ว่าแกเป็นเหยี้ยลากหาง
มันดันตื้อลื้อเดช ขี้เกียจเฉดออกจากบ้าน
ไม่อยากเดินทางผิด เพราะเกรงพิษคนพาล
เป็นความจริงแล้วหรือเจ้า ฉันยังไม่เชื่อใจ
พูดมากปากเป็นมัน ใครจะเชื่อลูกไม้
จะคบไว้คงหมดหวัง กลัวจะเลี้ยงไม่ไหว
ไม่เกี่ยวข้องต้องการ เพราะเขารู้สึกกา
ไปทางไหนจะไม่ผ่าน เพราะเกรงภัย ฯ
(เพยาวี พันธุ์ลาภะ)

ช. ๔ จะมีผัวกลัวผิด เพราะเกรงพิษคนพาล
พูดกันอย่างจริงจัง เรื่องนิตยฉันบริสุทธิ์
ชื่อตรงคงที่ น้ำใจดีมีศีลธรรม
ตรงดั่งตั้งแต่ ไม่งอนง่อแก่ง
ทุกวันฉันเดินทางดี ไม่คลุกคลีกับความชั่ว
ไม่เกี่ยวข้องต้องการ กลัวจะยากกาย
ฉันเกิดแน่นมาเป็นมนุษย์ ไม่มีเสียทางไหน
ฉันดีแท้ไม่ต้องถาม ตรงหัวตรงท้าย
ฉันเองมันเลี่ยมมาแต่แรก รู้แล้วละดีร้าย
เพราะฉันเกลียดและกลัว ทุกวันไม่ขอล้ากราย ฯ
(โกมินทร์ พูลเขตรกิจ)

ญ. ๔ คนชั่วก็มี คนดีก็มาก
ที่บางคนเขาดี ไม่สู้มสี่สู่มห้า
พูดถึงคนที่มันชั่ว มันไม่กลัวใครแข่ง
ผู้มีเรื่องถอยล่า เมียก็ล่าถอยหลัง
ไซ้จะเสียต้นราก ไปหมดทุกคนเมื่อไร
หนทางเหยี้ยไม่ไปหา เขากลัวความเสียหาย
มันบึกบึนตะแบง ไม่ชอบความสบาย
มาเกิดเรื่องรุงรัง มาอยู่กับผัวจัญไร ฯ
(เพยาวี พันธุ์ลาภะ)

เพลงฉ่อยหนุ่มลาดยาวสาวนครสวรรค์

บทประ

ออกตัวผู้ชาย

พี่จะมาร้องเกริ่นร้องเชิญชักชวน
พี่จะร้องเพลงโจวตบโต้ต่อต้าน
อนุรักษ์ศิลป์ไทยเอาไว้ให้มั่นคง

เพื่อนพ้องหน้าवलแม่ก้านขนาย
เพลงฉ่อยสืบสานกันให้สุดวิสัย
เพลงฉ่อยเปรียบเหมือนธงคู่กันกับคนไทย.

ออกตัวผู้หญิง

คนเมืองมังกรคนนครสวรรค์
คนเหนือคนใต้คนไทยร่วมธง
เรารักกันไว้เทอญแล้วจะเกิดผล

รู้สึกตื่นตันพบพี่น้องเหนือใต้
เราเกิดได้ธมไตรรงค์ก็คังไม่เป็นอะไร
ท่านอยู่ข้างล่างฉันอยู่ข้างบนลองผลัดกันเล่นซิงคสบาย

ช.๑ ผมเป็นหนุ่มลาดยาวพ่อแม่เขายืนยัน
ด้วยความคิดถึงบั้งรถออกจากบ้าน
บั้งรถมาพักหนึ่งก็มาถึง ณ เมืองสุพรรณ

รักสาวนครสวรรค์อยู่ไม่วันวาย
มาหาแม่คุณจอมขวัญคิดถึงเธอยิ่งกว่าใคร
มาเจอแม่จอมขวัญฉันนั้นแสนดีใจ

ญ.๑ ที่นครสวรรค์บ้านของน้อง
แห่มังกรก็มีปลารสเด็ด
นครสวรรค์เมืองสี่แคว

ก็ไม่เคยเป็นรองหนอจังหวัดใด
เที่ยวบึงบอระเพ็ดก็ปลอดภัย
ฉันขอเชิญพวกแกเที่ยวให้สุขสบาย

ช.๒ แม่สาวหน้าवलแม่ไม่ต้องระแวง
ถ้าหากน้องไม่มีคู่อยู่เขยชิด
พี่เป็นหนุ่มลาดยาวขอรักสาวนครสวรรค์
มังกรลาดยาวพี่มีทั้งหัวทั้งหาง

ใจพี่ไม่ร้อนไม่แรงหรือแม่เรไร
จะพามาร่วมชีวิตน้องอย่าได้หวั่นไหว
ถีนนี้เขายืนยันว่ามีมังกรใหญ่
มีขนบางบางคล้ายคล้ายกับเจ้าดวงใจ

ญ.๒ มังกรลาดยาวหรือจะสู้นครสวรรค์
หากจะมีอีกตัวบอกซัวร์ซัวร์เป็นคู่ชิด
อย่าเรียกมังกรเลยพ่อก่อนระกำ

ได้ฟังแกยืนยันว่าตัวยาวและตัวใหญ่
ไม่เชื่อใครลองไปสะกิดเล็กเท่าไม้ขีดไฟ
จะหัวแดงหรือหัวดำฉันก็สู้แกได้

ช.๓ มังกรดำหางแดงกำลังแรงหูลี
 มังกรดีหัวเดียวไม่มีเขี้ยวคอคว้น
 มังกรของพีละแถมยังมีท่าเด็ด

มาเจอมังกรของพีนะเอ็งจะไม่ปลอดภัย
 บางตัวหัวสั้นเอ็งไม่ต้องสงสัย
 ถ้าน้องโดนแล้วจะเข็ดกว่าใครใคร

ญ.๓ ออย่ามาทำปากดีเลยพ่อหนีห้า
 มันบัตซบทำหัวสายทำหัวไหลผลุบโผล่
 แกจะคิดแหวกปามันก็น่าแปลก

ไอ้มังกรไรน้ำยาแข็งตัวยังไม่ใหญ่
 เดี่ยวกลืนมิดไม่ต้องโหมมาหายใจ
 ไม่ทันน้ำจะแตกเดี่ยวจะเป็นลมตาย

ช.๔ แม่สาวน้อยตาโตชายส้มโอเนื้อตัน
 เปลือกมันเต่งมันตึงน่าคลึงน่าเคล้า
 ส้มโอเม็ดลิบแถมกลีบก็ยังมีเยี้ยว

พี่ยากรู้ส้มนี้หวานปานไหน
 กลัวข้างในมันเน่าละมีหนอนใน
 แถมยังมีเม็ดเดี่ยวจะกินได้หรือไม่ได้

ญ.๔ ส้มโอฉันทันดี มันมีสีสวยสด
 ดูแต่เปลือกไม่ได้เพราะว่าข้างในมันดี
 ถึงข้างนอกมันจะเหนียวหมื่นเขียวไปสักหน่อย

รสหวานไปทั้งหมดเขาชอบกินกันมากมาย
 จังหวัดโน้นจังหวัดนี้เขาเหมือนกันไปหลายราย
 จะกลีบเล็กกลีบน้อยแต่เนื้อมันนิ่มข้างใน

ช.๕ แม่สาวลุ่มเจ้าพระยาแม่หน้าตาผุดผ่อง
 ล่องน้ำของน้องไหลเป็นล่องลงล่าง
 ล่องน้ำไหลแยกไหลแหวกไปเป็นช่อง

พีเปรียบเหมือนเรือลอยล่องลงชลาลัย
 มีญ์รกรกข้างขึ้นมามากกว่าใคร
 พี่ยากจะเอาเรือล่องลงไปพาย.

ญ.๕ ขอโทษเถอะพี่ชายน้ำในสายมันไหลเชี่ยว
 ล่องน้ำนองมันลึกพี่ย่านึกซัน
 พายของพี่มันเล็กพายเหมือนเด็กประถม

กลัวพี่จะพายได้เดี่ยวเดียวอาจจะตายไปก็ได้
 พายของพี่มันสั้นปะเดี่ยวเดียวก็หัวสาย
 จุ่มนานเดี่ยวก็จมไม่โหมมาหายใจ

บทลา

มองดูนาฬิกาเวลาก็จะหมด
 ลาแล้วแก้วตาแม่ดอกจำปาจำปี
 ลาแล้วแก้วตาสัจจาพี่ยังจำ

พวกเราจำต้องงดการแสดงเอาไว้
 ลาก่อนคนดีที่ต้องลาจากไป
 ลาก่อนมีกรรมพี่ต้องจำจากไกล

บทลา

สิบนิ้วพนมกัมวันทา
 ขอบคุณครูเพลงที่เล่นเก่งก่ากัน
 ถึงจะจากกันไปแต่ตัวกันเท่านั้น

ถ้ามีโอกาสแล้วจะมาพบกันใหม่
 สอนให้ผมเชี่ยวชาญสำหรับลูกผู้ชาย
 แต่ใจยังอยู่สุพรรณคิดถึงแม่แก้มเป็นใย

